

زیره وطن، هم دارو هم غذا بررسی وضعیت تولید و اهمیت یک گیاه پرازش

هفته‌نامه‌ی دهقان / محمدتمیم صدیقی

زیره از جمله گیاهان دارویی است که در سطح کشور به گونه وحشی و زراعتی وجود دارد. زیره در طبابت یونانی و غذاهای افغانی استفاده می‌شود. دارای کیفیت عالی و طعم و بوی خوش است.

آمار ریاست احصاییه وزارت زراعت در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد که در سراسر کشور از هشت هزار و ۶۴۰ هکتار زمین، ۱۲ هزار ۹۸۹ متریک تن زیره تولید شده است.

در همین سال، ۱۰ میلیون و ۵۴۸ هزار و ۴۲۸ کیلو گرام زیره‌ی کشور به هند، پاکستان، ترکیه و کشورهای اروپایی صادر شده و به ارزش ۲۸ میلیون ۶۶۰ هزار و ۸۰۸ دالر امریکایی به عواید دولت افزوده است.

زیره‌ی قندهار

ریاست زراعت ولایت قندهار درباره‌ی ساحه کشت و تولید زیره می‌گوید: «ولایت قندهار در حدود ۱۱۴۵ هکتار زمین برای کشت زیره دارد. از این ساحه سالانه یک هزار و ۲۵۹ متریک تن زیره تولید می‌شود. این محصول بازار خوب نیز دارد و سالانه برای کارنده‌گان، فروشنده‌گان و صادرکننده‌گان این گیاه، در حدود ۲۵۱ میلیون ۸۰۰ هزار افغانی درآمد می‌کند».

محمدهارون شریفی سرپرست آمریت امور زراعتی ولایت قندهار می‌گوید که در هر جریب زمین به اندازه چهار کیلو زیره، ۱۵ الی ۳۰ کیلو کود کیمیایی کشت می‌گردد. این مقدار ۵ تا ۸ بار به آبیاری ضرورت دارد.

قندهار از جمله ولایت‌هایی است که آب‌وهوای مناسب برای رشد و کشت زیره دارد و بیش‌ترین زیره در ولسوالی‌های نیش، دامان، خاک‌ریز، شاولی‌کوت، تخته‌پل و سپین‌بولدک تولید می‌گردد.

موسی کلیم یکی از زمین‌داران قریه ملک امیرجان، ولسوالی تخته‌پل قندهار است. او می‌گوید که زیره از زمان‌های قدیم در این ولایت کشت و زرع می‌شود. این مناطق به قول او، زیره بسیار اعلی دارد هر سیر به قیمت یک هزار افغانی در بازارهای داخلی فروخته می‌شود.

جانان یک تن از زیره‌کاران قریه اعظم کلا، ولسوالی دامان ولایت قندهار است. او می‌گوید که در این ولسوالی زیره به گونه سنتی کشت و برداشت می‌شود نتیجه خوب داده است. مردم محل با امکانات دست داشته خوب زیره را پروسس و به بازار عرضه می‌کنند.

زیره‌ی ارزگان

اکثریت باشندگان ارزگان زراعت پیشه‌اند. محصولات مهم زراعتی آن‌ها در کنار زیره، عبارت است از گندم، جواری، ماش، برنج، بادام، چهارمغز، کشته، کشمش، توت و سنجد.

احمدشاه خیری رییس زراعت ولایت ارزگان می‌گوید: «ساحه کشت زیره در این ولایت در حدود ۵۴۷ هکتار می‌باشد از این میان ۴۹۹ هکتار آن را زیره سیاه و ۴۸ هکتار آن را زیره سفید کشت می‌شود.

او می‌گوید تولید سالانه از این مقدار به میزان ۶۱۰ متریک تن می‌رسد که از آن جمله ۵۷۳ تن زیره سیاه و ۸۰ تن زیره سفید در سطح ولایت ارزگان تولید می‌شود.

آقای خیری در مورد خرید و فروش زیره در ولایت ارزگان می‌گوید که زیره بازار داخلی و خارجی دارد بازار داخلی زیره ولایت قندهار و غزنی می‌باشد، که از طریق آن به کشورهای هند و پاکستان صادر می‌شود.

نظر به شرایط اقلیمی مناسبی که ارزگان دارد، این ولایت بستر خوب برای رشد و کشت زیره موجود است و در تمام ولسوالی‌های آن زیره کشت می‌شود.

امین یک تن از دهقانان ترینکوت مرکز ولایت ارزگان است. او می‌گوید که زیره محصول خوب است سالانه از این طریق درآمد خوب به دست می‌آورد. انتظار او از وزارت زراعت این است که در قسمت ترویج نژادهای جدید زیره و آفات و امراض گیاهی، آنان را کمک و همکاری کند.

نورآغا یک تن از زمین‌داران ترینکوت است. او می‌گوید که پنج جریب زمین دارد در کنار سایر محصولات زیره نیز کشت می‌کند. هر کیلو زیره را در بازارهای داخلی به ارزش ۳۰۰ افغانی و یک تن زیره را به ۳۰ هزار افغانی به فروش می‌رساند.

زیره ی بادغیس

اقتصاد این ولایت عمدتاً بر محصولات زراعتی و مالداری پای‌بند است. زراعت آن به شکل للمی (دیمی) است. حاصلات زراعتی آن عبارت از: گندم، جو، جوار، نخود، زیره، کنجد، تربز، خربزه و ... است. بادغیس از قدیم‌الایام تا امروز به نام گدام خراسان و حوزه غربی افغانستان مشهور بود. پیشه‌ی دوم مردم این دیار مالداری و تربیت گوسفند نوع قره‌قُل است که از همین مدرک همه ساله گوسفند، پوست قره‌قُل، پشم، گُرک و قروت به سایر ولایات و خارج کشور صادر می‌گردد.

عبداللثواب تائب، رییس زراعت ولایت بادغیس می‌گوید: «ساحه کشت زیره در این ولایت در حدود چهار هزار و ۳۹۱ هکتار می‌باشد که از همین ساحه در حدود دو هزار و ۸۲۱ تن زیره تولید می‌شود. ولایت بادغیس سالانه از این درک در حدود ۱۵ میلیون ۸۶۸ هزار و ۱۲۵ افغانی درآمد می‌کند».

آقای تائب افزود که زیره از جمله نباتات دارویی است که به شکل للمی کشت و زرع می‌شود. بیش‌تر دهقانان این ولایت در کنار سایر نباتات زیره نیز کشت می‌کند.

زیره در ولسوالی‌های قادس، مقر، آب‌کمری، جوند، بالامرغاب، و قلعه‌ی نو ولایت بادغیس کشت می‌شود. نام‌دارترین نوع زیره در این ولایت «زیره سبز» است.

محمد اسماعیل یک تن از دهقانان ولسوالی آب‌کمری ولایت بادغیس است. او می‌گوید که خدا را شکر است یک لقمه نان از طریق فروش محصولات زراعتی به گونه حلال حاصل به دست می‌آوریم. زیره یک گیاه دارویی است که بازار خوب دارد. دو نوع زیره در این ولایت کشت می‌شود زیره سیاه و زیره سفید.

سید یوسف یک تن از زمین‌داران قلعه‌ی نو ولایت بادغیس است. او می‌گوید که زیره در منطقه‌ی آنان خوب نتیجه داده است و زیره سبز به قیمت بلند فروخته می‌شود. او می‌افزاید: «از وزارت زراعت می‌خواهیم که برای محصولات و گیاهان‌مان بازار پیدا کند».

زیره بدخشان

زیره در ولایت بدخشان از زمان‌های سابق به گونه وحشی در این ولایت وجود داشته و مردم به گونه سنتی و عنعنهای از آن حاصل برداشت می‌کنند. بدخشان یکی از ولایت‌هایی است که زیره‌ی آن از شهرت خاص برخوردار است، چون خالص و ارگانیک است.

سید معین‌الدین عینی رییس زراعت ولایت بدخشان می‌گوید گیاه زیره به شکل طبیعی در تمام کوهستان‌های این ولایت وجود دارد و ارقام دقیق آن در دسترس نیست. اما به گونه‌ی زراعتی در حدود ۴۰۰ هکتار زمین در این ولایت زیره کشت می‌شود و از این مقدار در حدود ۱۰۰ تن تولید می‌شود.

رییس زراعت ولایت بدخشان گفت که مشهورترین نژادهای زیره در آن ولایت عبارت از زیره سیاه، زیره کجک، زیره شیبری و زیره سفید است. بیش‌ترین زیره بدخشان در ولسوالی‌های شغنان، اشکاشم و شهدا کشت و تولید می‌شود.

زیره بدخشان دارای کیفیت عالی، مزه‌ی خوب و دارای بوی خوش فراوان است. بازارهای داخلی و خارجی دارد.

شهاب یک تن از زمین‌داران ولسوالی شهدا ولایت بدخشان است. او می‌گوید که تقریباً در این ولسوالی در حدود ۲۰۰ هکتار زمین زیره کشت می‌شود و مزه خاص دارد و هر سیر آن در بازارهای داخلی به دو هزار و ۵۰۰ افغانی فروخته می‌شود.

درباره زیره

در طرح توسعه‌ی زیره که توسط وزارت زراعت تهیه و از سوی شورای عالی اقتصادی ریاست جمهوری منظور شده است، نگاشته شده است: «زیره *cuminum cyminum* نبات علفی و دارای انواع (سیاه، سفید، سبز، کجک) یک ساله یا چند ساله اند. و نام انگلیسی‌اش *Cumin seed* می‌باشد. ارتفاع این گیاه تا ۶۰ سانتی متر می‌رسد. ریشه دراز و باریک به رنگ سفید، ساقه آن راست و برگ‌هایش به شکل نوار باریک و به رنگ سبز می‌باشد.

زیره ممکن است سبز و خاکستری و در دیگر ویرایتی‌ها، حتا سفید و زرد باشد. قسمت مورد استفاده این نبات میوه آن است.

گل‌های زیره سفید یا گلایی به صورت چتری در انتهای ساقه ظاهر می‌شود. این نبات به طور وحشی در مناطق مدیترانه‌ای می‌رُوید. زیره به رنگ‌های زرد تیره، سبز و خاکستری وجود دارد. طبیعت آن گرم و خشک است.

چون زیره سبز نبات مدیترانه‌ای است، لذا در طول رویش به حرارت مناسب و نور کافی نیاز دارد. این نبات در طول مرحله گل‌دهی و تشکیل تخم به آب کم‌تری احتیاج دارد. خاک‌های بسیار سبک و بسیار سنگین برای کشت زیره مناسب نبوده و مناسب‌ترین خاک غرض رویش آن خاکی با بافت متوسط است. حد اقل دمای تحمل زیره سبز ۱۵ درجه و حداکثر ۴۷ درجه می‌باشد. فصل مناسب رشد زیره سبز در اواخر خزان تا اواسط بهار است.

طول رویش زیره سبز، کوتاه و بین ۱۰۰ تا ۱۱۰ روز است. جهت کشت زیره سبز باید زمین را در خزان نرم کرده و کود کاملاً پوسیده حیوانی به زمین اضافه گردد. به دلیل این که زیره سبز به بیماری‌های قارچی حساس است، باید توجه کرد که کود حیوانی کاملاً پوسیده باشد. زیره را می‌توان به جز در مناطق سرد سیر و ارتفاعات بلند، در بیش‌تر مناطق به عنوان کشت خزانی بذر کرد و در ارتفاعات بلند می‌توان این گونه را به صورت بهاری کشت کرد. روش کاشت زیره به صورت کشت مستقیم تخم در زمین اصلی است. نیمه‌های خزان (عقرب) پس از آماده‌سازی زمین، تخم‌ها را به مدت ۲۴ ساعت در آب روان مرطوب کنید تا مواد بازدارنده جوانه‌زنی کاهش پیدا کند و سپس به طور پاشان یا شکل خطی کشت کنید.

این گیاه به طور وحشی در نواحی وسیعی در آب و هوای مدیترانه‌ای می‌روید. در اغلب نقاط افغانستان شامل ارزگان، بادغیس، بدخشان، بغلان، بلخ، پروان، پکتیکا، پنجشیر، خوست، سرپل، سمنگان، غزنی، غور، فاریاب، فراه، کابل، کاپیسا، کنر، لغمان، نورستان، هرات و هلمند، این گیاه به طور وحشی نیز رشد می‌کند.»